

Dobák Imre¹

Kovács Tamás: *A Honvédelmi Minisztérium „T” szervének létrejötte és működése – avagy elhárítás és kémkedés az első világháború végétől a bethleni konszolidációig*²

Recenzió

2020-ban a Nemzeti Közszerológati Egyetem online kiadásában jelent meg Dr. Kovács Tamás kismonográfiája, amely az első világháború utáni időszak hazai, formálódó kémelhárításának és hírszerzésének szakmai világába engedi bepillantani az olvasót.³ A szerző jól ismert történész, a levéltári kutatások jártas szakértője. Jelen könyve kapcsolódik egyik kutatási irányához, amely az első világháborút követően kialakuló,⁴ majd a Horthy-korszakban kiteljesedő politikai rendészet, államvédelem, államrendészet egészen a második világháború végéig tartó világának megismerésére irányul.

A Honvédelmi Minisztérium „T” (Tájékoztató) osztálya történetének feldolgozása a szerző rendkívül értékes vállalása, hiszen a viszonylag feldolgozatlan, vagy, ahogy bevezetőjében fogalmaz „inkább feltáratlan” témakör alapos kutatómunkát kíván. Mindez a szerzőtől nem szokatlan, hiszen több művel, kutatási eredménnyel gazdagította már eddig is a témakör szakirodalmát. Maga a kor is összetett megítélésű, ahol számos ellentmondással, vagy akár a történeti távoból nehezen megítélhető kérdéssel szembesülhetünk. Kulcsszerepet kapnak a korszak levéltári anyagai, amelyekkel számos helyen, mintegy forrásközlési részként beemelve találkozhat az olvasó.

Már a mű bevezetőjében jelzi annak készítője a korszak társadalmi és politikai viszonyainak rendkívüli összetettségét, a háború utáni időszak megítélésének nehézségeit, ellentmondásait. Jól érzékelhető a titkosszolgálatok hazai történelmét kísérő katonai és belügyi fejlődési ág kettőssége, néha látható, néha a háttérben meghúzódó

¹ PhD, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, e-mail: dobak.imre@uni-nke.hu

² Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020.

³ A kismonográfia elérhető az NKE Közszerológati Tudásportálon, lásd: <https://tinyurl.com/cyfbzjyv>

⁴ Lásd Kovács Tamás (2009): Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921. *Múltunk Politikátörténeti Folyóirat*, 54(2), 64–92.

ellentmondásai. A társadalmi és politikai tekintetben is zavaros korszakban a Honvédelmi Minisztériumhoz kerülő, „kémkedéssel és belső stabilitással, államrend védelmével összefüggő” feladatok többek között a belügyi, rendészeti irányból „vitatott helye” az egyik kulcskérdése a témakör vizsgálatának.

A kismonográfia első fejezete az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének alapjait tárgyalja a Tanácsköztársaság bukásáig. Átfogóan mutatja be a korszak nagypolitikai folyamataihoz kapcsolódó, belpolitikai szintéren zajló főbb eseményeit, a biztonság sajátos szereplőit, a katonaság és rendőrség dinamikusan változó helyét, szerepét.

A második fejezet, amely időrendben a Tanácsköztársaság utáni időszak viszonyain vezeti végig az olvasót, rávilágít arra, hogy a konfliktusokkal terhelt időszakban a hatalom azé volt, aki – a szerző megfogalmazásával élve – „azt fegyverrel meg tudta szerezni, majd meg is tudta tartani”.⁵ Mindez jól mutatja a különböző formákban felbukkanó fegyveres erőszakszervezetek és csoportosulások jelentőségét, a hatalom összetett viszonyaihoz kapcsolódó politikai megbízhatóság és a „politikai hírszerzés” felértékelődő szerepét.

A harmadik fejezet a *Rendteremtés a Dél-Dunántúlon és Budapesten* címet kapta, amely a „rendteremtés”, katonai és rendőrségi szervezeteknél keveredő „politikai nyomozások” feladatainak letisztulási időszaka. Mindez, igaz, nem csak a korszak sajátossága, hiszen a második világháború után hasonló folyamatokat figyelhetünk meg, amíg a katonai és politikai rendészeti feladatok meghatározó szervezetei kialakulnak. Ezekben az időszakokban mindig felmerül a megbízhatóság és egyben a szakmaiság kérdése, amelyek során az új, formálódó szervezetek kényszerűen nyúlnak vissza az „előző világ” titkosszolgálatainak berkeiben dolgozók szakmaiságához. Mindennek ismertetését a szerző források beépítésével és közlésével teszi igazán érdekessé.

A „T” Osztály és szervezet létrejöttével foglalkozó fejezetben a központosított politikai nyomozó szervek létrehozása körül és a Honvédelmi Minisztérium, illetve Belügyminisztérium közötti érdekellettekbe, valamint a szervezeti kísérletekbe nyerhetünk bepillantást. Mindemellett megismerkedhetünk a szervezetek humán oldalát jelentő „T” nyomozók kiválasztásának korabeli szempontjaival, a „T” szolgálat feladataival, felépítésével, a működést szabályozó részletekkel. A jogkörök körüli viták, a szervezetek letisztulási folyamatai és példái napjainkban is tanulságosak.

Az ötödik fejezet (*Hadifoglyok és a „T” szolgálat*) a világháború végén tömegesen hazaérkezők problémakörét ismerteti. Akár az orosz, akár az olasz frontról hazatérő katonákkal szembeni rendszerszintű félelmek új megoldások létrehozását eredményezték, és a gyűjtő- és fogadóállomások, illetve leszerelőtáborok értelemszerűen a politikai nyomozószervek számára is fontossá váltak. Mindennek központjában a kommunisták beszivárgásának, a „kommunista agitáció meggátolásának” feladata állt. A felderítő- és szűrőfunkció mentén, a visszatérők hatalmas számából adódóan a nyilvántartások felértékelődését láthatjuk. Mindezt részletesen azonban a következő, a *Jelentések és jelentők* fejezetben ismerheti meg az olvasó, amely a korszak meghatározó titkos információgyűjtési módszereibe (az emberi

⁵ Kovács 2020: 26.

erőforrásokból való információgyűjtés, -hálózatok, valamint a postaellenőrzés) enged bepillantást a levéltári források mentén.

A konfliktusokkal teli történelmi fordulópontokat, így az első világháború befejezését követően mindig felmerül a fegyveres erőszak eszközeivel rendelkező csoportosulások, szervezetek gyakran túlterjeszkedő tevékenységének kérdése, főként, ha azok munkája a nyilvánosság számára még elzártabb („politikai nyomozás”). Így volt ez a korszakban is (lásd *Attrocitások, panaszok* fejezet, valamint ide sorolható a könyv, *A két „Club kávéházi akció”* című fejezete is). A mű záró, a „T” osztály megszűnését (1921 közepe) ismertető része jól jelzi, hogy habár a tanulmány „csak” néhány év viszonyaival foglalkozott, rendkívül dinamikusán változó, átfedésektől, hatalmi és szakmai rivalizálástól sem mentes, rendkívül összetett társadalmi-politikai időszakot vizsgált.

Összegzésként elmondható, hogy minden korszakot a saját történelmi környezetében célszerű megítélni, és igaz ez a titkosszolgálatok világára is. A háttérben zajló, gyakran a szakmaiságon túlmutató, politikai és hatalmi érdekeken alapuló érdekviszonyok feltárása így nem nélkülözheti a jelen könyvhöz hasonló történelmi kutatások és eredmények közzétételét.

A könyv olvasása és a korszak viszonyainak megismerése után az olvasó kedvet érezhet ugyanakkor arra, hogy a történelem e zavaros időszakán elindulva a szerző egyéb munkáit is megismerje, és további ismereteket szerezzen a két világháború közötti időszak „titkos” világáról, szervezeteiről. A mű ajánlott a korszak és a szakterület kutatóinak, szakembereknek, hallgatóknak, valamint a titkosszolgálatok világa iránt érdeklődőknek. Történelmi hitelessége és forrásai mellett, a szerzőtől megszokott módon olvasmányosan és közérthetően segíthet megérteni a 20. század első felének politikai rendészeti szervezeteinek működését.